

TANTÁRGYI TEMATIKA

Nyomtatványismeret, nyomda-, könyvkiadás- és könyvkereskedelemtörténet ea.

Tárgyfelelős: Dr. Tasi Réka	
Javasolt félév: tavasz	Előfeltétel: nincs
Óraszám/hét: 2	Számonkérés módja (a/gy/k/b): kollokvium (A teljesítés követelményeit lásd alább a <i>Félévközi számonkérés módja és értékelése</i> pontnál.)
Kreditpont: 6	
Tantárgyi egység feladata és célja: Az Irodalomtudományi Doktori Iskola képzési és kutatási szinergiáját szövegtudományi (filológiai és textológiai) orientációja biztosítja. A szövegtudomány professzionális műveléséhez elengedhetetlen a szöveget hordozó legfontosabb közvetítő, a nyomtatvány széleskörű megismerése: vagyis mind létrejöttének, mind a szintén történetileg változó sajátosságainak, sőt, a használati módjainak és a forgalmazás koronként eltérő gyakorlatainak a megértése is. Ehhez biztosít a kurzus ismereteket a könyv- és nyomdászattörténet, a régi nyomtatványokkal foglalkozó könyvészet tudományterületeinek segítségével, kitekintéssel az ipari forradalom utáni időszak nyomdászati-, kiadás és könyvkereskedelem-történetére is.	
Tantárgyi egység tematikus leírása 14 heti bontásban: 1. Tájékoztató a követelményekről, a tematikáról, a szakirodalomról, a számonkérés módjáról és az órák menetéről 2. A könyv és a nyomtatott könyv. Könyv- és nyomtatástörténeti bevezető 3. Az első nyomtatási technikák és a nyomtatás „feltalálása” 4. Nyomtatás a kézisajtó korában: anyagok, eszközök, módszerek 5–6. Ismeretek a régi nyomtatványokról 7–8. Magyarországi nyomdászattörténet: 16–18. század 9–10. A régi nyomtatványok könyvésze: bibliográfiák 11. Nyomdászat az ipari forradalom korában és után 12–13. Könyvkereskedelem-történet 14. Összefoglalás, felmerülő kérdések megbeszélése	
Félévközi számonkérés módja és értékelése (prezentáció, zárthelyi dolgozat, szemináriumi dolgozat beadása stb.): A félévközi számonkérés módját és értékelését a félév kezdetekor a tantárgyi egység oktatója határozza meg.	
Gyakorlati jegy/kollokvium teljesítésének módja és értékelése (félévközi teljesítmény aránya a beszámításnál, ponthatárok stb.): K A kód jelentése: A = a tantárgy aláírással zárul, amelyben kétfokozatú az értékelés (nem megfelelt, megfelelt). A hallgató legfeljebb az óraszám 30%-át mulaszthatja el következmények nélkül, az ezt meghaladó mértékű hiányzás – kivéve az igazolt betegség miatti hiányzást – esetén az aláírás nem szerezhető meg. Az igazolt hiányzás pótlási feltételeit az oktató ismerteti. Az aláírás feltétele, hogy az oktató által a félév során támasztott prezentációs és beadási kötelezettségeknek a hallgató maradéktalanul eleget tegyen. K = a tantárgy kollokviummal zárul, amelyben ötfokozatú az értékelés (1–5). Az előadások óraszámának legalább 60%-án kötelező a hallgató részvétele, amit jelenléti ívre vezetett aláírásával igazol. Az ennél többet mulasztó hallgató nem kaphat aláírást és nem vizsgálható. Az előadáshoz évközi zárthelyi dolgozat(ok) társulhat(nak), legfeljebb akkora számban, mint a tantárgyi egység kreditpontszáma. Amennyiben az előadáshoz zárthelyi dolgozat(ok) társul(nak), annak/azoknak az eredménye legalább 30%, legfeljebb 40%-os súllyal esik latba a záró osztályzatban. A zárthelyi dolgozat(ok)ról az oktató a tárgy félévi meghirdetésekor a Neptun rendszerben ad tájékoztatást. A szakmai követelményekhez képest a hallgatónak minden zárthelyi dolgozatában és a kollokviumon is legalább 50%-os felkészültséget kell igazolnia ahhoz, hogy az elégséges (2) osztályzatot megszerezze. SZ = a tantárgy gyakorlati jeggyel zárul, amelyben ötfokozatú az értékelés (1–5). A hallgató legfeljebb a szemináriumi óraszám 30%-át mulaszthatja el következmények nélkül, az ezt meghaladó mértékű hiányzás – kivéve az igazolt betegség miatti hiányzást – esetén az aláírás és a gyakorlati jegy nem szerezhető meg. Az igazolt hiányzás pótlási feltételeit az oktató ismerteti. Az aláírás feltétele, hogy az oktató által a félév során támasztott prezentációs és beadási kötelezettségeknek a hallgató maradéktalanul eleget tegyen. A szemináriumhoz évközi zárthelyi dolgozat(ok) társulhat(nak), annak/azoknak az eredménye legalább 30%, legfeljebb 40%-os súllyal esik latba a záró osztályzatban. A zárthelyi dolgozat(ok)ról az oktató a tárgy félévi meghirdetésekor a Neptun rendszerben ad tájékoztatást. A szakmai követelményekhez képest a hallgatónak minden zárthelyi dolgozatában és a beadott szemináriumi dolgozatában is legalább 50%-os felkészültséget kell igazolnia ahhoz, hogy az elégséges (2) osztályzatot megszerezze.	
Kötelező irodalom a tantárgyi egység egészéhez vagy 14 heti tematikus leírásának megfelelő beosztásban: 1. Tájékoztató a követelményekről, a tematikáról, a szakirodalomról, a számonkérés módjáról és az órák menetéről	

2. A könyv és a nyomtatott könyv. Könyvtörténeti bevezető
Fritz FUNKE, *Könyvismeret: Könyvtörténeti áttekintés*, Bp., Osiris, 2004,
Lucien FEBVRE, Henri-Jean MARTIN, *A könyv születése*, Bp., Osiris,
3. Az első nyomtatási technikák és a nyomtatás „feltalálása”
Lucien Febvre, Henri-Jean MARTIN, *A könyv születése*, Bp., Osiris,
Fritz FUNKE, *Könyvismeret: Könyvtörténeti áttekintés*, Bp., Osiris, 2004, 115–138.
4. Nyomtatás a kézisajtó korában: anyagok, eszközök, módszerek
Fritz FUNKE, *Könyvismeret: Könyvtörténeti áttekintés*, Bp., Osiris, 2004, 62–74.
- V. ECSEDY Judit, *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800*, Bp., Balassi Kiadó, 1999, 235–243.
- BOGDÁN István, *Papirologia = A történelem segédtudományai*, szerk. BERTÉNYI Iván, Bp., Osiris, 1998 (A történettudomány kézikönyve, 1), 140–152.
- 5–6. Ismeretek a régi nyomtatványokról
BORSA Gedeon, *Gyakorlati tudnivalók a régi nyomtatványokról* (1983) = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1996, 7–19; *ua.* = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1997², 7–19; *ua.* = *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003³, 23–35.
- HOLL Béla, *A régi magyarországi nyomtatványok meghatározása* (1974) = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1996, 59–62; *ua.* = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1997², 59–62; *ua.* = *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003³, 89–92.
- V. ECSEDY Judit, *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800*, Bp., Balassi Kiadó, 1999, 286–294.
- V. ECSEDY Judit, *A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei 1473–1600*, Bp., Balassi–OSZK (Hungaria Typographica, 1), 2004.
- V. ECSEDY Judit, *A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei, XVII. század: I. kötet: Nyugat- és észak-magyarországi nyomdák*, Bp., Balassi–OSZK, 2010 (Hungaria typographica, 2).
- BÁNYI Szilvia, PAVERCSEK Ilona, PERGER Péter, V. ECSEDY Judit, *A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei, XVII. század: Kelet-magyarországi és erdélyi nyomdák, Lőcse és Kassa*, Bp., OSZK, 2014 (Hungaria typographica, 2).
- ROZSONDAI Marianne, *A magyar könyvkötés a gótikától a művészkönyvekig*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ – Kossuth Kiadó, 2019.
- 7–8. Magyarországi nyomdászattörténet: 16–18. század
BORSA Gedeon, *Magyarországi nyomdászattörténet XV–XVII. század* (1974) = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1996, 20–27; *ua.* = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1997², 20–27; *ua.* = *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003³, 36–43.
- V. ECSEDY Judit, *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800*, Bp., Balassi Kiadó, 1999.
- V. ECSEDY Judit, *A 17. század első felének nyomdai körképe = Fejezetek 17. századi nyomdászattörténetünkől: Az Országos Széchényi Könyvtár tudományos ülésszaka és kiállítása, 2000. október 12. I. A Régi Magyarországi Nyomtatványok harmadik kötete (1636–1655). II. 350 éve született Misztótfalusi Kis Miklós – Studien über die ungarländische Typographie des 17. Jahrhunderts: Széchényi Nationalbibliothek Wissenschaftliche Tagung und Ausstellung, 12. Oktober 2000. I. Der dritte Band der Bibliographie „Alte ungarländische Drucke“ (RMNy) 1636–1655. II. Vor 350 Jahren wurde Miklós Misztótfalusi Kis geboren*, szerk. P. VÁSÁRHELYI Judit, Bp., OSZK–Osiris Kiadó, 2001 (Libri de libris), 37–55.

A könyv a kora újkori Kárpát-medence művelődésében: Kiadás, befogadás, használat, szerk. PAPP Ingrid, Bp., MTA Könyvtár és Információs Központ–HUN-REN BTK Irodalomtudományi Intézet, 2025.

9–10. A régi nyomtatványok könyvészete: bibliográfiák

SZENTMIHÁLYI János, *A magyar nemzeti bibliográfia*, Bp., Tankönyvkiadó, 1977⁷; szemelvényes utánközlése = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1996, 171–199; *ua.* = *Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1997², 171–199; *ua.* = *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003³, 211–239.

HOLL Béla, *A historia litteraria magyarországi története* = HOLL Béla, *Laus librorum: Válogatott tanulmányok*, vál., szerk. MONOK István, ZVARA Edina, bev. VIZKELETY András, Bp., Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 2000 (METEM Könyvek, 26), 85–127.

Szabó Károly-*emlékkönyv*, szerk. SZÖNYI Éva, Bp., OSZK–Gondolat Kiadó–Magyar Könyvtárosok Egyesülete, 2020 (Nemzeti téka).

Régi magyar könyvtár, I, SZABÓ Károly, *Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*, Bp., MTA, 1879; *Pótlások*, Bp., OSZK, 2002; II, SZABÓ Károly, *Az 1473-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*, Bp., MTA, 1885; *Pótlások*, Bp., OSZK, 2003; III, SZABÓ Károly, HELLEBRANT Árpád, *Magyar szerzőktől külföldön 1480-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványoknak könyvészeti kézikönyve*, 1–2, Bp., MTA, 1896–1898; *Pótlások, kiegészítések, javítások*, BORSA Gedeon irányításával összeáll. DÖRNYEI Sándor, SZÁLKA Irma, 1–4, Bp., OSZK, 1990–1993; 5, *Mutató – Függelék: A budai könyvtárosok kiadványai 1480–1525*, BORSA Gedeon adatgyűjtését sajtó alá rendezte DÖRNYEI Sándor, Bp., OSZK, 1996; XVIII. század, 1, 1712–1760, összeáll. DÖRNYEI Sándor, SZÁVULY Mária, Bp., OSZK, 2005; XVIII. század, 2, 1761–1800, összeáll. DÖRNYEI Sándor, SZÁVULY Mária, Bp., OSZK, 2007.

Régi magyarországi nyomtatványok, I, 1473–1600, BORSA Gedeon, HERVAY Ferenc, HOLL Béla, KÄFER István, KELECSÉNYI Ákos munkája, Bp., Akadémiai Kiadó, 1971; II, 1601–1635, BORSA Gedeon, HERVAY Ferenc, HOLL Béla munkája FAZAKAS József, HELTAI János, KELECSÉNYI Ákos, VÁSÁRHELYI Judit közreműködésével, szerk. BORSA Gedeon, HERVAY Ferenc, Bp., Akadémiai Kiadó, 1983; III, 1636–1655, HELTAI János, HOLL Béla, PAVERCSIK Ilona, P. VÁSÁRHELYI Judit munkája DÖRNYEI Sándor, V. ECSÉDY Judit, KÄFER István közreműködésével, szerk. HELTAI János, Bp., Akadémiai Kiadó, 2000; IV, 1656–1670, HELTAI János, PAVERCSIK Ilona, PERGER Péter, P. VÁSÁRHELYI Judit munkája V. ECSÉDY Judit, KÄFER István közreműködésével, szerk. P. VÁSÁRHELYI Judit, Bp., Akadémiai Kiadó–OSZK, 2012; V, 1671–1685, HELTAI János, KOVÁCS Eszter, P. VÁSÁRHELYI Judit, PERGER Péter, SZVORÉNYI Róbert, TÓTH Anna Judit, V. ECSÉDY Judit munkája, szerk. P. VÁSÁRHELYI Judit, PERGER Péter, Bp., OSZK, 2023.

11. Nyomdászat az ipari forradalom korában és után

Fritz FUNKE, *Könyvismeret: Könyvtörténeti áttekintés*, Bp., Osiris, 2004, 232–270.

NOVÁK László, *A nyomdászat története I–VI*, Bp., 1928–1929.

PILINYI Péter, *A magyar nyomdászat úttörői a XIX. században*, Bp., Pátria Nyomda, 1993.

12–13. Könyvkereskedelem-történet

Lucien FEBVRE, Henri-Jean MARTIN, *A könyv születése*, Bp., Osiris, 217–247.

KÓKAY György, *A könyvkereskedelem Magyarországon*, Bp., Balassi, 1997.

PAVERCSIK Ilona, *A magyar könyvkereskedelem történetének vázlata 1800-ig* = V. ECSÉDY Judit, *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800*, Bp., Balassi, 1999, 295–341.

MONOK István, *Német könyvkereskedők Budán és Pesten a 18. század első felében* = „mint az gyümölcsös és termett szőlőveszszöc...”: *Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére*, szerk.

STEMLER Ágnes, VARGA Bernadett. Bp., OSZK, Balassi, 2010, 252–253.

PAVERCSIK Ilona, A „megvilágosodott” írók munkái a pesti könyvkereskedelemben = *Folytonosság vagy fordulat (A felvilágosodás kutatásának időszerű kérdései)*, szerk. DEBRECZENI Attila, Debrecen, Kossuth Egyetemi, 1996, 81–88;

GRANASZTÓI Olga, „Magyartalan könyvárosok”: Az első magyarországi könyvkereskedők megítéléséről a XVIII–XIX. század fordulóján = *Programok és tanulmányok*, szerk. BARTHA-KOVÁCS Katalin, PENKE Olga, SZÁSZ Géza, Szeged, JATE Press Kiadó, 2017 (Felvilágosodás – Lumières – Enlightenment – Aufklärung, 6), 141–150.

GRANASZTÓI Olga, *A könyvkereskedelem története a 19. század első harmadáig*, Magyar Könyvszemle, 140(2024)/3, 364–370.

14. Összefoglalás, felmerülő kérdések megbeszélése